21 Απριλίου 2023

Μπαλουκλί: Από το Βυζάντιο μέχρι σήμερα η Ιερά Πατριαρχική Σταυροπηγιακή Μονή Ζωοδόχου Πηγής αναβλύζει αγίασμα

/ Αφιερώματα / Γενικά Θέματα

Σήμερα Παρασκευή της Διακαινισίμου Εορτάζει η Εκκλησία μας τα εγκαίνια του ναού της υπεραγίας Δεσποίνης ημών Θεοτόκου της Ζωοδόχου Πηγής και τελείται πανήγυρις προς τιμήν της Παναγίας.

Ειδικότερα, τελείται στην Ιερά **Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Ζωοδόχου Πηγής Βαλουκλή,** πανηγυρική τρισαρχιερατική Θεία Λειτουργία μετ' αρτοκλασίας, προεξάρχοντος του Επισκόπου Αλικαρνασσού κ. Αδριανού και συνιερουργούντων των Θεοφιλ. Επισκόπων Τράλλεων κ. Βενιαμίν και Ξανθουπόλεως κ. Παϊσίου.

Τα παλάτια των πηγών

Με το όνομα **Ζωοδόχος Πηγή του Μπαλουκλί** υπάρχει ιερό χριστιανικό προσκύνημα με αγίασμα, κτίσμα του 5ου αιώνα μ.Χ. και βρίσκεται στην περιοχή **Επταπυργίου στην Κωνσταντινούπολη** έξω από τη δυτική πύλη της Σηλυβρίας, όπου υπήρχαν τα λεγόμενα *«παλάτια των πηγών».* Πήρε την ονομασία

του από το τουρκικό όνομα Balık, που σημαίνει ψάρι, και περιλαμβάνει το μοναστήρι, την εκκλησία και το αγίασμα. Στη Μονή σήμερα εγκαταβιεί Αδελφότητα. Οι προσκυνητές ασπάζονται ευλαβικά το εικόνισμα της Παναγίας και λαμβάνουν ευλογία από το **Αγίασμα της Μονής.**

Σύμφωνα με την επικρατέστερη παράδοση, δυτικά της βυζαντινής Κωνσταντινούπολης, σε μια καταπράσινη περιοχή με πολλές πηγές και ρυάκια με γάργαρα νερά όπου αφθονούσαν τα ψάρια, έρχονταν οι αυτοκράτορες για λίγη ξεκούραση την άνοιξη να απολαύσουν τα μαγευτικά της χρώματα. Γύρω στο 450μ.Χ. ένας στρατιώτης, ο Λέων, περνώντας από την περιοχή άκουσε έναν τυφλό να ζητά νερό. Ο Λέων, κοντοστάθηκε να βοηθήσει και, ενώ προβληματιζόταν πού να βρει νερό, άκουσε μια γλυκιά γυναικεία φωνή να του υποδεικνύει μιαν κοντινή πηγή χωρίς όμως να βλέπει καμία γυναίκα. Παραξενεμένος προχώρησε, βρήκε την πηγή και έφερε νερό στον τυφλό.

Ο τυφλός αφού ήπιε, έβαλε λίγο στο πρόσωπό του να δροσιστεί και, ω του θαύματος, ανέβλεψε! Ο Λέων έμεινε απορημένος και κατάπληκτος στην αρχή, αλλά γρήγορα κατάλαβε πως η φωνή και το θαύμα που ακολούθησε ήταν έργο της **Παναγίας.**

Όταν μετά από λίγα χρόνια ο απλός στρατιώτης έγινε ο τρανός αυτοκράτορας Λέων ο Μέγας, έκτισε στην περιοχή μεγαλόπρεπο ναό προς τιμή της Θεοτόκου και τον ονόμασε «Πηγή». Φρόντισε ιδιαίτερα τη θαυματουργή πηγή που έγινε πια το αγίασμα του ναού. Η χάρις της Παναγίας και η θαυματουργός επίδραση του αγιάσματός της κατέστησαν σύντομα το ναό μεγάλο προσκυνηματικό κέντρο.

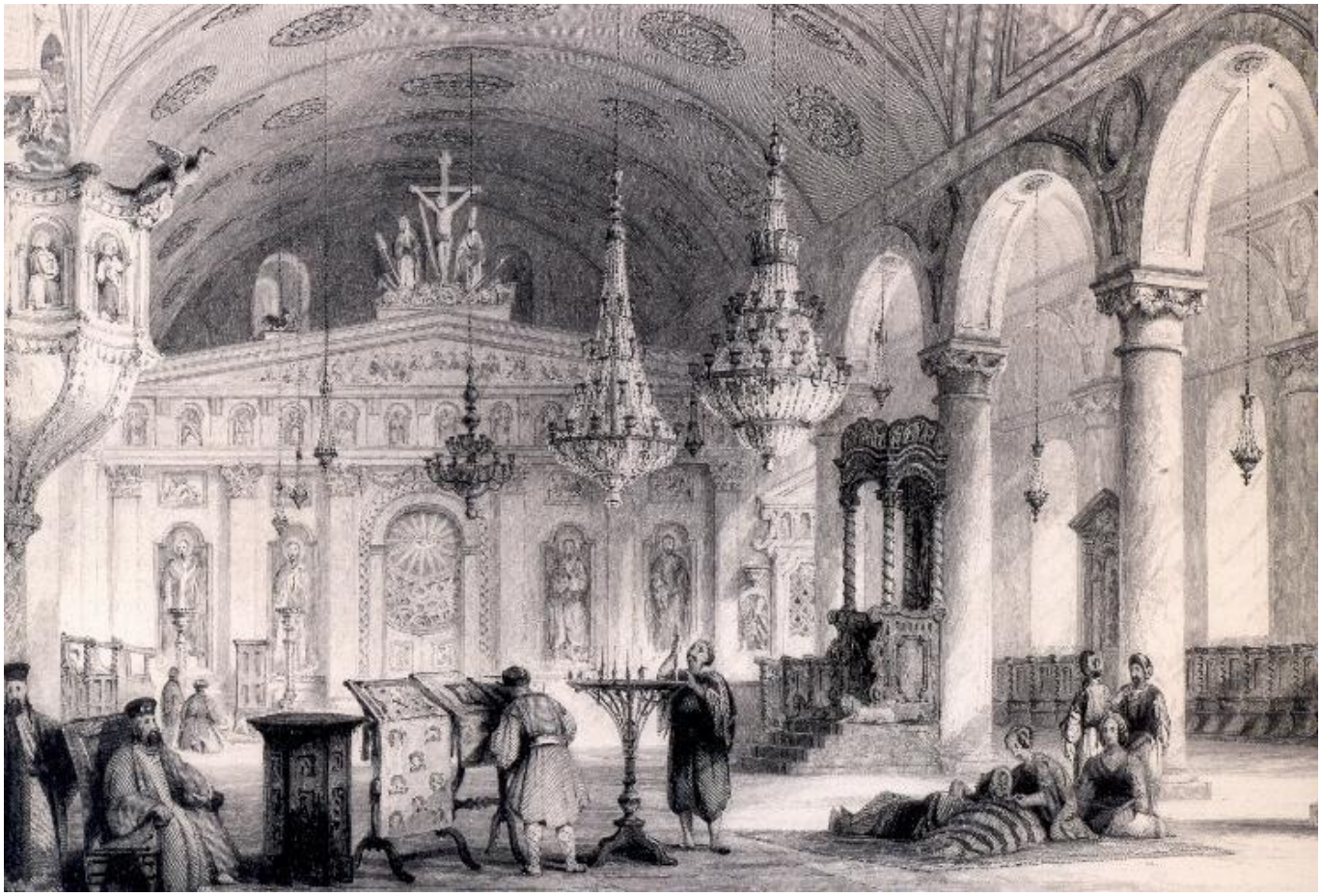

Τον ένατο αιώνα ο υμνογράφος Ιωσήφ συνέθεσε ειδικό ύμνο προς τη Θεοτόκο που τον ονόμασε «Ζωοδόχος Πηγή». Έκτοτε επεκράτησε και το προσωνύμιο αυτό για την Παναγία. Σε ανάμνηση των εγκαινίων του ναού η Ορθόδοξη Εκκλησία καθιέρωσε γιορτή την Παρασκευή της Διακαινησίμου.

Το ιστορικό αναλυτικά

Το 559 ο Αυτοκράτορας Ιουστινιανός, θεραπευμένος από λιθίαση κάνοντας χρήση του νερού της Πηγής, ανακαίνισε το ναό και έκτισε γύρω του ανδρικό μοναστήρι με υλικά που είχαν περισσέψει από την Αγιά Σοφιά. Ο ναός καταστράφηκε και

ανοικοδομήθηκε πολλές φορές. Η πέμπτη και τελευταία φορά ανοικοδόμησής του ήταν 1830. Στην αυλή του ναού θάβονται οι Οικουμενικοί Πατριάρχες.

Ο ναός αποκαλείται συνήθως «Παναγία Μπαλουκλί». Το επίθετο είναι τούρκικο και προέρχεται από τη λέξη μπαλούκ που σημαίνει ψάρι. Σύμφωνα με την παράδοση όταν η Πόλη έπεσε στα χέρια των Τούρκων, η είδηση έφτασε στον ηγούμενο του μοναστηριού καθώς τηγάνιζε ψάρια. Ο ηγούμενος δεν μπορούσε να πιστέψει πως η Παναγιά επέτρεψε να πέσει η πόλη της στα χέρια των αλλοθρήσκων και είπε: «Μόνο αν αυτά τα μισοτηγανισμένα ψάρια ζωντανέψουν θα το πιστέψω». Αμέσως τα ψάρια πετάχτηκαν από το τηγάνι, έπεσαν στο νερό του αγιάσματος και κολυμπούσαν. Μέχρι σήμερα, σύμφωνα με την παράδοση, επτά ψάρια, που φαίνονται σαν μισοτιγανισμένα, κολυμπούν στο αγίασμα της Παναγίας της Μπαλουκλιώτισσας ή Ζωοδόχου Πηγής της Κωνσταντινούπολης!

Η Ιερά Πατριαρχική Σταυροπηγιακή Μονή Ζωοδόχου Πηγής Μπαλουκλί ιδρύθηκε κατά την πρώιμη βυζαντινή περίοδο και χτίστηκε για πρώτη φορά από τον αυτοκράτορα Λέοντα Α΄ τον Θράκα (457- 374) στα μέσα του 5ου αιώνα, σε μια ειδυλλιακή και καταπράσινη περιοχή, απέναντι από την πύλη της Σηλυβρίας, ή αλλιώς την πύλη της Πηγής, στο μέρος όπου η Παναγία, σύμφωνα με την παράδοση, αποκάλυψε στον αυτοκράτορα με θαυματουργικό τρόπο τη πηγή. Λέει η παράδοση πως ο όταν ο Λέων ως απλός στρατιώτης έφτασε στην Κωνσταντινούπολη, συνάντησε στη Χρυσή Πύλη, κοντά δηλαδή στο Μπαλουκλί, έναν τυφλό που του ζήτησε νερό. Ψάχνοντας για νερό ο Λέων, μια φωνή του υπέδειξε την πηγή. Πίνοντας ο τυφλός και ερχόμενο το νερό στα μάτια του θεραπεύτηκε. Όταν αργότερα έγινε Αυτοκράτορας, η προφητική φωνή του θύμισε την πηγή και του είπε πως θα έπρεπε να χτίσει δίπλα της μια Εκκλησία. Πράγματι ο Λέων έκτισε μια μεγαλοπρεπή εκκλησία προς τιμή της Θεοτόκου στο χώρο εκείνο, τον οποίο και ονόμασε «Πηγή».

Εκατό χρόνια αργότερα και ο μεγάλος αυτοκράτορας Ιουστινιανός θα θεραπευθεί από το νερό της πηγής από λιθίαση, και από ευγνωμοσύνη προς την Παναγία θα χτίσει έναν λαμπρό ναό με το υλικό που είχε απομείνει από την κατασκευή της

Αγίας Σοφίας. Ο ναός θα καταρρεύσει από σεισμό 227 χρόνια αργότερα και θα τον ξαναχτίσει η Ειρήνη η Αθηναία γύρω στο 800, ενώ θα το λαμπρύνουν οι αυτοκράτορες της Μακεδονικής Δυναστείας Βασίλειος Α΄ στα μέσα του 9ου και Ρωμανός Λακαπηνός στα μέσα του 10ου αιώνα. Ο τελευταίος θα ξαναχτίσει για τέταρτη φορά τον ναό μετά την καταστροφή το από τον τσάρο των Βουλγάρων Συμεών.

Στον περίβολο της μονής έστησε την σκηνή του ο σουλτάνος Μουράτ Β΄ όταν πολιόρκησε την Κωνσταντινούπολη το 1422. Η σημαντικότερη παράδοση όμως της μονής, αυτή που της έδωσε και το όνομά της, σχετίζεται με την τελική πολιορκία και την Άλωση της Πόλης από τον Μωάμεθ τον Πορθητή το 1453. Ένας καλόγερος, λέει η παράδοση, καθόταν δίπλα στην πηγή και τηγάνιζε ψάρια, όταν ένας επισκέπτης τον ενημέρωσε πως η Πόλη πάρθηκε. «Αποκλείεται», είπε ο καλόγερος «Αποκλείεται να πάρθηκε η Πόλη».

Επέμενε ο συνομιλητής του. «Αν αυτά τα ψάρια ζωντανέψουν και πέσουν στο νερό ξανά, τότε μόνο θα το πιστέψω.» είπε πάλι ο καλόγερος και πριν τελειώσει τον λόγο του τα ψάρια πήδησαν από το τηγάνι μέσα στην Πηγή και πήραν ζωή. Μπαλουκλί ονομάστηκε από τότε η πηγή και το μοναστήρι, αφού έκτατε τα ψάρια, τα μπαλίκια, κολυμπούν μέσα στο νερό της. Και ο καλόγερος, συνεχίζει η παράδοση, περιμένει ακόμα, τα ψάρια να βγουν από το νερό και να τελειώσει το τηγάνισμά τους, γιατί «Τότε θα πάρουμε την Πόλη πίσω»

Λίγα χρόνια αργότερα ο σουλτάνος Βαγιαζήτ Β΄ (1481-1512) γκρέμισε την μονή

και χρησιμοποίησε το οικοδομικό υλικό για την κατασκευή του τζαμιού του στην ομώνυμη πλατεία του τρίτου λόφου της Πόλης. Ωστόσο ο κόσμος πότε δεν έπαψε να επισκέπτεται και παίρνει για να πιει νερό από την θαυματουργεί πηγή και σύντομα ένας μικρός ναός χτίστηκε πάνω από το αγίασμα. Το αγίασμα προσπάθησαν να το πάρουν στην κατοχή τους οι Αρμένιοι γύρω στ 1730, χωρίς επιτυχία. Η πρακτική αυτή ήταν συνηθισμένη εκείνη την εποχή με τον έντονο ανταγωνισμό των διαφόρων χριστιανικών ομολογιών για τα προσκυνήματα ανά την επικράτεια της αυτοκρατορίας, πόσο μάλλον όταν αυτά ήταν προσοδοφόρα, όπως το Μπαλουκλί. Ο μικρός αυτός ναός πάνω από την Πηγή καταστράφηκε από γενιτσάρους το 1825, κατά την διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης. Σύντομα ωστόσο τα πράγματα στην Πόλη ηρέμησαν, ενώ το 1827 ανακαλύφθηκε επιπλέον η εικόνα της Παναγίας της Μπαλουκλιώτισσας στην περιοχή και έτσι οι ορθόδοξοι πήραν το 1830 την άδεια από τον σουλτάνο Μαχμούτ Β’ να χτίσουν εκκλησία πάνω στα θεμέλια του από χρόνια καταστραμμένου βυζαντινού ναού. Ήταν ο πέμπτος στην σειρά ναός και αυτός που σώζεται, με επεκτάσεις, ανακαινίσεις και προσθήκες ως τις μέρες μας.

Την ανοικοδόμηση αναλαμβάνει ο **αρχιτέκτονας Γιαγτζόγλου,** ο Μακρή κάλφας και ο σουλτανικός αρχιτέκτονας Χατζή Νικολής, από την Λέρο. Επιβλέπουν ως αρχιμάστορες οι **Χατζή Μανωλάκης Καμάρας, Κωνσταντίνος Ιπκλικτζής** και **Γεώργιος Φωτιάδης**. Πατριάρχης ήταν τότε ο Κωνστάντιος Α΄.

Ο ναός λαμπρύνθηκε κατά τον 19ο και τον 20ο αιώνα και έγινε προσκύνημα πασίγνωστο, το κορυφαίο από τα πολλά αγιάσματα της Πόλης, ενώ ναοί στο όνομα της Ζωοδόχου Πηγής καθιερώνονται σε πολλά μέρη, τις πιο πολλές φορές σε

σημεία όπου υπάρχει κάποια μικρή ή μεγάλη πηγή. Λογοτεχνικές και ιστορικές πηγές για το Μπαλουκλί υπάρχουν πολλές, ωστόσο αξέχαστες παραμένουν οι αναφορές της **Μαρίας Ιορδανίδου** στο μυθιστόρημά της «Λωξάντρα», όπου η σχέση του ομώνυμου και κεντρικού ήρωα, της Λωξάντρας, με το μοναστήρι και με το αγίασμα της **Πηγής** αποτελεί ένα από τα κομβικά σημεία της αφήγησης.

ΗΞΩΟΔΟΧΗ
ΓΗΓΗ

Κατά τα Σεπτεμβριανά (6-7 Σεπτεμβρίου 1955) και το πογκρόμ κατά των μειονοτήτων που έγινε στην Πόλη, ο ναός πυρπολήθηκε μαζί με τα κτίσματα του μοναστηριού. Ένας καλόγερος, ο υπέργηρος Λαυριώτης Χρύσανθος Μαντάς εξαφανίστηκε τότε. Μαζί του εξαφανίστηκε η υπέροχη εικόνα της **Παναγιάς Μπαλουκλιώτισσα**, εικόνα έξοχης Παλαιολόγειας τέχνης, η οποία, σύμφωνα με άλλη παράδοση, αποδίδεται στον **Ευαγγελιστή Λουκά.** Καταστροφές υπέστησαν τότε και οι τάφοι των πατριαρχών, αλλά και το παρακείμενο νεκροταφείο.

Ο ναός επισκευάστηκε και πάλι κατά την δεκαετία που ακολούθησε, επί **Πατριάρχου Αθηναγόρα**, ενώ σημαντική ανακαίνιση έγινε και επί του νυν Πατριάρχου Βαρθολομαίου το 1994-1995. Σήμερα η μονή εξυπηρετείτε από μοναχές προερχόμενες από διάφορα μοναστήρια της Ελλάδος και οι οποίες έρχονται για ορισμένο διάστημα και εναλλάσσονται περιοδικά, συνήθως ανά τρίμηνο. Ο Πατριάρχης επισκέπτεται και χοροστατεί στο Μπαλουκλί την **Κυριακή των Μυροφόρων** και την παραμονή των ονομαστηρίων του, στις 10 Ιουνίου.

Η γιορτή λοιπόν της **Ζωοδόχου Πηγής** καθιερώθηκε από την Εκκλησία ήδη από τα βυζαντινά χρόνια στον συγκεκριμένο ναό της Παναγίας της Πηγής, το **σημερινό Μπαλουκλί**, και ορίστηκε να εορτάζεται την **Παρασκευή της Διακαινησίμου,** σε ανάμνηση της ημέρας των εγκαινίων του πρώτου ναού, της Παναγίας της Πηγής, τον οποίο έχτισε όπως προείπαμε ο Λέων Α΄. Η σχέση μάλιστα της ευρύτερης εορτής με το Μπαλουκλί φαίνεται και από την εικονογράφηση της Ζωοδόχου Πηγής, η οποία παραπέμπει ευθέως και κατά τρόπο οπτικό στο ιστορικό αγίασμα της Κωνσταντινούπολης, από όπου φαίνεται ότι προέρχεται και η αρχική έμπνευση του πρώτου αγιογράφου.

Πηγή: Ορθόδοξος Συναξαριστής, pemptousia.gr, constantinoupoli.com